

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

زن اسلام و مسجد

نویسنده:

حسن رهبری

ناشر چاپی:

اطلاعات

فهرست

۵	فهرست
۷	زن اسلام و مسجد
۷	مشخصات کتاب
۷	ضرورت حضور زنان در فعالیتهای اجتماعی
۸	شرایط حضور زنان در مساجد
۸	مقدمه
۸	۱- از رفتن انفرادی بپرهیزند
۹	۲- رعایت پوشش اسلامی
۹	۳- در بین راه خانه و مسجد توقف نکنند
۱۰	۴- استفاده نکردن از بوی خوش و آرایش
۱۰	۵- عدم اختلاط زن و مرد در مسجد
۱۱	۶- پرهیز از سخنان بلند و بیهوده
۱۱	آثار حضور زنان در مساجد
۱۱	مقدمه
۱۲	الف (آثار عبادی حضور زنان در مساجد
۱۲	ب (آثار علمی حضور زنان در مساجد
۱۳	ج (آثار سیاسی حضور زنان در مسجد
۱۴	د) آثار معنوی حضور زنان در مساجد
۱۴	ه) آثار حضور زنان در مساجد امروزه ملاک شناسایی هر جامعه ای فرهنگ آن است
۱۵	و) آثار اخلاقی و تربیتی حضور زنان در مسجد
۱۶	حضور زنان در مساجد در روزگار پیامبر
۱۷	حکم اجازه خواستن زنان جهت رفتن به مسجد
۱۷	دلایل حکم و فضیلت نماز برای زنان در خانه

۱۹ ..... پاسخ و بررسی دلایل افضلیت نماز در خانه برای زنان

۲۲ ..... پی نوشتها

شماره کتابشناسی ملی : ایران ۷۴-۲۱۹۷۵ سرشناسه : رهبری حسن عنوان و نام پدیدآور : زن اسلام و مسجد/ رهبری حسن منشا مقاله : ، اطلاعات (۲۸ بهمن ۱۳۷۴): ص ۷. توصیفگر : زنان توصیفگر : مساجد توصیفگر : محمد(ص ، پیامبر اسلام

ضرورت حضور زنان در فعالیتهای اجتماعی

نهضت اسلامی ایران دست آوردهای بی شماری برای مردم و کشورمان داشت اگر ازدید فرامرزی بدان بنگریم آن چه بیشتر از همه به چشم می آید، همان رونق دوباره دینی که در جهان ناشناخته مانده بود و تا آن هنگام کسی از پیامهای آن چندان آگاهی نداشت . دیگر این که مردم ما خود را شناختند و باور کردند، در حقیقت خود گم شده شان ریافتند . در این میان زنان بیش از آن چه تصور می رفت هویت از دست رفته خویش را به دست آوردند . آن هنگام که به زنان ، به سان زنان بسیاری از کشورهای غربی به مثابه کالایی نگریده می شد و ارزشی فراتر از آن حتی برای خود آنان نیز گمان نمی رفت که داشته باشد، تولدی نو بود . آنان نیز دریافتند که باید بکوشند تا به جایگاه درست شان برسند، از این رو، هم صدا با مردان و در کنارشان از کنج خانه ها به میدان آمدند و با خروش مردان و فرزندان خود زیر یک پرچم و شعار به دنبال گم شده خویش به راه افتادند . هم آنان که بیش از مردان احساس زیان می کردند، نقش خود را پررنگ تر کردند و گام های استوارتر برداشتند . از آن بالاتر، پس از نهضتی که به کوشش همگی مردم درخت آن به بار نشسته بود، آزمونی دیگر به نام جنگ به میان آمد . آنان با نگاهی به پیشینه تاریخی مسلمانی خود به این نتیجه رسیدند که باید چونان ((ام عطیه))، ((شیهه)) مشهور به ام عماره ، ((ام ایمن)) و دیگر زنان شیردل کمر همت ببندند و پا به پای مردان نبرد دفاعی هشت ساله کشور پشتیبان باشند . پس همان کردند که زنان و جهادگران صدر اسلام نمودند . زنان دریافتند که ضرر کرده اند و باید از کنج خانه وارد اجتماع شد و در تمام مجالس و مجامع علمی ، سیاسی ، فرهنگی ، و دینی شرکت نمود . پس هیچ گاه گام به عقب نگذاشتند و مردانه ایستادند و اسلام نیز برای اینان معنی قائل نشده و گاه نیز تاءکید کرده است ، ولی آنچه مهم است این که اسلام در عین این که از این کار جلوگیری نکرده چارچوب هایی را نیز در نظر گرفته تا هم برای به بار نشستن اهداف اسلام بکوشند و هم حیثیت انسانی آنان دستخوش طمع دشمنان قرار نگیرد و پاکدامنی شان نیز حفظ شود، از این رو، زنان را تا جایی که حضورشان به فساد آلوده نشود از شرکت در اجتماع نهی نمی کند، بلکه در بعضی موارد شرکت آن ها را واجب می کند، مانند حج که بر مرد و زن به یک اندازه واجب است و حتی شوهر هم حق ممانعت از همسر خود ندارد . از دیگر مواردی که اسلام بر هر مسلمانی واجب دانسته و تفاوتی قائل نشده تحصیل است . و از آن می توان استفاده کرد که بر زن هم واجب است به همان اندازه که بر مرد . در این زمینه پیغمبر اکرم (ص) فرمود : ((طلب العلم فریضة علی کل مسلم)) . ((طلب علم و دانش بر هر مسلمانی اعم از مرد و زن واجب است)) . شرکت زنان در نماز جمعه واجب نیست ، اما بعد از حضور واجب است ادامه دهند و ترک آن جایز نیست ((۱)) . و نیز زنان از تشییع جنازه منع نشده اند . و در اخبار آمده است که ، وقتی زینب دختر بزرگ رسول اکرم (ص) وفات کرد، زهرای مرضیه (س) و زنان مسلمان آمدند و بر وی نمازخواندند ((۲)) . در جهاد ابتدایی ، شرکت زنان ، پیرمردان ، بیماران و خرد سالان در جنگ لازم نیست ، ولی در جهاد دفاعی ، اگر افراد به قدر کفایت به جبهه نروند، دفاع از هیچ کس ساقط نمی شود، و دفاع بر زنان ، پیرمردان ، بیماران و خردسالان نیز واجب است ((۳)) . رسول گرامی اسلام (ص) با قید قرعه زنان خود را با خود به سفر می برد . بعضی از اصحاب نیز چنین می کردند ((۴)) . وسائل الشیعه روایات گوناگونی را در این زمینه گرد آورده و شرایط و چگونگی شرکت زنان را در مسائل

اجتماعی بیان میکند و از همان مجموع این روایات صاحب وسائل به این نتیجه می رسد که: ((برای زنان رواست که در مجالس عزاء، ادای حقوق مردم، یا تشیع جنازه بیرون روند و در این کارها شرکت کنند، همچنان که حضرت فاطمه (س) و زنان ائمه اطهار(ع) در آن ها شرکت می کرده اند)). ((۵)) اسلام دینی است که دستورهای اجتماعی و دینی اش میانه و معتدل است، و نه راه زیاده روی پیش گرفته و نه از حقیقت آن چشم پوشیده، و از این رو، تلاش کرده تا احکام را به مردم برساند به گونه ای که نه مردم به سختی طاقت فرسا گرفتار شوند و نه از به جانیاوردن آن ها خشنود بوده است. پس خواسته تا میان ترسایان و کشیشان تارک دنیا و مشرکان دنیا طلب راه سومی را پیش پای مردم بگشاید که شاید به همین منظور قرآن پیروان دین خود را به ((امت وسط)) ((۶)) خوانده است. چرا که از هرگونه افراط و تفریطی به دور است. نه فقط مردان بلکه زنان را نیز نه فقط ط خانه نشین کرده و نه همه قید و بندهارا از پای شان گسسته، که، با ویژگی ها و در چهارچوب هایی این اجازه را داده که با توجه به رعایت آن ها زنان می توانند هم گام با اجتماع و نیازهایش پا به میدان گذاشته و به عنوان پشتیبانی ناظر بر رویدادهای اجتماع به پیش بروند. این است که، اسلام و شریعت آوران آن از جاهایی که مناسب شناخته اند تا زنان نیز در آن نقش داشته باشند، مسجد است.

شرایط حضور زنان در مساجد

مقدمه

دیدیم که از سویی برای تشیع جنازه زینب زنان حاضر شدند و رسول خدا(ص) از آنان منع نکرد و حضرت زهراء(س) نیز همین کار را کرد. از دیگر سو زنان ائمه (ع) هم اجازه داشتند تا برای برپایی مراسم عبادی به مسجد بروند. تمامی فقهای اسلام اتفاق نظر دارند که زنان می توانند در مساجد حضور پیدا کنند. اینک باید دید آیا شرایطی هم دارد و یا زنان می توانند در هر وقت و هر جا بخواهند به مسجد بروند؟ بنابراین، ما در پی آن هستیم که پیرامون این موضوع نکاتی را یادآور شویم تا چگونگی آن را کمی روشن تر نماییم. بی گمان، از آن جا که می دانیم زنان می توانند نقش بیشتری در پیشبرد اهداف اسلام ایفا نمایند، لازم می دانیم آن را تحت چند عنوان ارزیابی کرده و گوشزد نماییم. و هم چنین برای این که مقام و شأن زنان حفظ شود و در راه جلب خشنودی خدا رفتاری که موجب گناه یا لغزش دیگران می شود، مرتکب نگردند، به چند عنوان که در اخبار و روایات هم اشاره شده توجه می دهیم:

۱- از رفتن انفرادی بپرهیزند

زنان به این دلیل که ممکن است مورد طمع عده ای فرصت طلب قرار گیرند و یا موجب تحریک دیگران شوند بهتر است از رفتن و آمدن به تنهایی بپرهیزند، چون گام هایی که یک مسلمان به هنگام رفتن به مسجد بر می دارد نزد خداوند بسیار گرامی است و برای این که این ارزش را به ضد ارزش تبدیل نکنیم، زنان و دختران خصوصاً سعی کنند با دوستان، خواهران، برادران، پدر و مادر یا با شوهران خود به مسجد رفت و آمد کنند تا ثوابی که برای این کار در نظر گرفته شده شامل حال آن ها شود. و چون رفت و آمدی که منشاء فساد باشد نه این که ثوابی ندارد، که گناه نیز محسوب می شود، از این رو، برای این که به ارزش این کار پی ببریم و آن را از دست ندهیم، به روایتی که از امام صادق(ع) به دست ما رسیده توجه می کنیم که فرمود: ((من مشی الی المسجد لم یضع رجلا علی رطب و لایابس الا سبحت له الارض الی الارضین السابعة)). ((۷)) (کسی که بسوی مسجد حرکت کند، گام بر تر و خشک نمی گذارد، مگر این که زمین تا طبقات هفتگانه اش تسبیح او می گویند)). ((۸))

لزوم پوشیده شدن زن برابر مرد بیگانه از چیزهایی است که اسلام توجه زیادی به آن دارد و در جای جای روایات و آیات به آن پرداخته شده، مثلاً قرآن کریم در این باره فرموده است: ((قل للمؤمنین یغضوا من ابصارهم و یحفظوا فروجهم ذالک ازکی لهم ان الله خبیر بما یصنعون و قل للمؤمنات یغضضن من ابصارهن و یحفظن فروجهن و لا یتدین زینتهن الا ما ẓهر منها ولیضربن بخمرهن علی جیوبهن و لا یتدین زینتهن الا لبعولتهن . . .)). ((۹)) (ای رسول! به مردان مؤمن بگو: که چشمان خویش فرو گیرند و شرم گاههای خود را بپوشانند. این برایشان پاکیزه تر است. و البته آنچه خدا انجام می دهد کاملاً آگاه است. و به زنان مؤمنه بگو: چشمها را از نگاه ناروا بپوشند و فروج و اندامشان را از عمل زشت محفوظ دارند و زینت و آرایش خود را جز آنچه قهراً ظاهر می شود بر بیگانه آشکار نسازند جز برای شوهران)). آیه شریفه بیانگر این است که مسلمان، چه مرد و چه زن، باید از چشم چرانی و نظربازی اجتناب کند و شخصی پاکدامن و منزّه باشد. آیه نه فقط زنان را به نحوه رفتارشان آشنا می کند، که مردان را نیز به وظایفی تنبّه می دهد. در خصوص زنان که اهتمام بیشتر شده، به این دلیل است که در زنان زمینه فراهم تری برای خودنمایی وجود دارد. پس زنان باید پوشش مناسبی داشته باشند و آرایش و زیور خود را آشکار نسازند و درصدد تحریک و جلب توجه مردان بر نیایند. بنابراین، پوشش اسلامی برای زنان در همه حال یک امر واجب است و باید به دستور قرآن و امامان معصوم (ع) رفتار کنند. اصولاً زیبایی انسان ها به ویژه زنان برای خود آنان و یا شوهرانشان است و اگر در آمد و شدها به نمایش در آید موجب خشم خدای شود و کارهایی هم که سبب جلب توجه نامحرم می گردد پسندیده نیست. اگر نحوه راه رفتن و یا سخن گفتن توجه دیگران را جلب نماید، سبب می شود تا از فضیلت هایی که برای رفتن به مسجد برایشان است به گناه تبدیل شود. و گاه ممکن است بابتی توجهی به جای خشنودی خدا ناگواری او را برای خود ثبت کنیم. خداوند خطاب به رسول خدا (ص) می فرماید: ((یا ایها النبی قل لازواجک و بناتک و نساء المؤمنین یدنین علیهن من جلابیبهن ذلک ادنی ان یعرفن فلا یؤذین و کان الله غفوراً رحیماً)). ((۱۰)) (ای پیغمبر به همسران و دختران و به زنان مؤمنین بگو که جلاباب های (روسری های) خویش را به خود نزدیک سازند. این کار برای اینکه شناخته شوند و مورد اذیت قرار نگیرند نزدیکتر است و خدا آمرزنده و مهربان است)). آنچه از این آیه شریفه استفاده می شود این است که، زنان باید رفتارشان به گونه ای باشد که وقارشان حفظ شود. زن مسلمان باید آن چنان در میان مردم رفت و آمد کند که علایم عفاف و سنگینی و پاکی از آن هویدا باشد و با این صفت شناخته شود.

۳- در بین راه خانه و مسجد توقف نکنند

از جمله شرایط رفت و آمد زنان به مسجد عدم توقف در بین راه مسجد و خانه است. توقف های بی جا در کوچه ها و خیابان ها برای زنان و دختران زشت است. ائمه معصوم (ع) توقف بیهوده در مسجد را مذموم شمرده اند تا چه رسد به این که در بین راه توقف بیهوده داشته باشند. پیامبر گرامی اسلام (ص) خطاب به ابوذر می فرماید: ((یا اباذر! کل جلوس فی المسجد لغو الا ثلاثه: قرائة وصل او ذاکر الله تعالی او مسائل من علم)). ((۱۱)) (هر جلوسی در مسجد لغو و بیهوده است مگر این که برای سه کار باشد: خواندن قرآن، ذکر خدا و کسب دانش)). بنابراین، توقف بیهوده در مسجد و خارج از مسجد از دیدگاه روایات اهل بیت (ع) مذموم شمرده شده است. در صحیح بخاری از عایشه نقل شده است: ((ان رسول الله (ص) کان یصلی الصبح بغلس فینصرفن نساء المؤمنین لایعرفن من الغلس او لایعرف بعضهن بعضاً)). ((۱۲)) در حدیث دیگر از عایشه آورده است: ((ان کان رسول الله (ص) لیصلی الصبح فینصرف النساء متلفعات بمروطهن مایعرفن من الغلس)). ((۱۳)) هم چنین در کتاب

((لؤلؤ و مرجان)) به نقل از عایشه آمده است: ((کن نساء المؤمنات یشهد مع رسول الله صلاة الفجر متلفعات بمروطهن، ثم ینقلبن الی بیوتهن حین یقضین الصلاة لایعرفهن احد من الغلس)). ((۱۴))

۴- استفاده نکردن از بوی خوش و آرایش

یکی از آداب مسجد، زینت کردن به هنگام مسجد رفتن است. قرآن کریم در سوره اعراف می فرماید: ((یا بنی آدم! خذوا زینتکم عند کل مسجد)). ((۱۵)) (ای فرزندان آدم! زینت خود را به هنگام رفتن به مسجد به همراه داشته باشید). در روایات وارد شده است که به هنگام رفتن به مسجد لباس های نو و زیبای خود را بپوشید. در عروه آمده است: ((یستحب التطیب و لبس الثیاب الفاخر عند التوجه الی المسجد)). ((۱۶)) (مستحب است به هنگام رفتن به مسجد از بوی خوش و لباسهای تازه استفاده کند). و هم چنین در احوالات امام حسن مجتبی (ع) آمده است: ((وقتی به نماز بر می خواست بهترین لباس های خود را می پوشید. علت را پرسیدند، آن حضرت فرمودند: ((ان الله جمیل یحب الجمال فاتجمل لربی و هو یقول: ((خذوا زینتکم عند کل مسجد.)) فاحب اءن اءلبس اءجود ثیابی)). ((۱۷)) (خدا زیباست و زیبایی را دوست دارد. من برای خدایم خود را آراسته می کنم، چون او می گوید: ((زینت خود را نزد هر نمازی به تن کنید)) و من دوست دارم که بهترین لباسم را بپوشم.)) بنابراین، استفاده از لباس های تازه، استفاده از بوی خوش، زینت دادن سر و صورت به هنگام مسجد رفتن یکی از مصادیق ((زینت)) در آیه شریفه است که امری مطلوب و نیکو شمرده شده است. اما همین امر مستحب که این قدر تاءکید شده است در مورد زنان روا نیست. چون آرایش زنان باید برای شوهران شان باشد و بیرون از خانه سبب تحریک بیگانگان می گردد و پرهیز از این کار از خواسته های در خور توجه دین اسلام است. رسول خدا(صلی الله علیه و آله و سلم) در این باره می فرماید: ((اذا شهدت احدا کن المسجد فلا تمس طیباً)). ((۱۸)) (هنگامی که یکی از شما - زنان - قصد مسجد کرد نباید از بوی خوش استفاده نماید.)) در نتیجه، این که گفته شد شایسته نیست زنان از بوی خوش استفاده کنند یا خود را بپوشانند، بدین منظور است که بهانه ای باری و سوسه نامحرمان نگردد و گرنه اگر جایی فقط زنان باشند و یا مسجدی فقط برای زنان باشد و راه آمد و شدشان ویژه زنان در نظر گرفته شده باشد، معلوم نیست کسی آن را ناروا بداند و یا در خانه هم زنی که تنها برای خرسندی شوهر خود را آرایش می کند نه فقط گناه نیست که مستحب هم هست.

۵- عدم اختلاط زن و مرد در مسجد

حضور زنان در مسجد از دیدگاه اسلام ثواب بسیار دارد، ولی هیچ گاه اهداف بلندتر و ارجمندتر خود یعنی حفظ شخصیت زنان نادیده نمی گیرد و اجازه نمی دهد حتی در مسجد هم زن و مرد با هم باشند، مبدا که روزی بستر آلودگی های اخلاقی فراهم آید. در تاریخ آمده: پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) دستور داد که در آمد و شد زنان را از مردان جدا سازند. روزی اشاره به یکی از درها کرد و فرمودند: ((لو ترکنا هذا الباب للنساء...)). ((۱۹)) (خوب است این در را به بانوان اختصاص دهیم). در کتاب ((کافی)) آمده است: ((پیغمبر اکرم (ص) دستور داد که شب هنگام که نماز تمام می شود مردها بعد از زن ها خارج شوند)). ((۲۰)) و نیز درباره خروج مردان و زنان از مسجد و رفت و آمد در کوچه ها فرموده است: ((مردان از وسط و زنان از کنار کوچه یا خیابان بروند)). ((۲۱)) در سنن ابی داود آمده است: ((روزی رسول خدا(ص) در بیرون مسجد بود. دید مردان و زنان با هم از مسجد بیرون آمدند. رو به زن ها کرد و فرمود: بهتر است صبر کنید مردان بروند و بعد شما)). ((۲۲)) به همین دلایل فقها فتوا به کراهت اختلاط زنان و مردان داده اند. مرحوم آیه الله سید محمد کاظم طباطبائی یزدی (قدس سره) در ((عروه الوثقی)) فصل اول مسئله ۴۹ می گوید: ((یکره اختلاط الرجال بالنساء الا للعائز)). ((۲۳)) (مختلط شدن مردان و زنان مکروه

است مگر در مورد پیرزنان)) .

۶- پرهیز از سخنان بلند و بیهوده

یکی از نکاتی که زنان باید در مسجد و خارج آن رعایت کنند، پرهیز از سخنان بیهوده و صدای بلند است. خداوند خطاب به زنان رسول خدا (ص) می فرماید: ((فلا تخضعن بالقول فيطمع الذي في قلبه مرض وقلن قولا معروفا)). ((۲۴)) (ای همسران پیامبر! به گونه ای هوس انگیز سخن نگویند که بیمار دلان در شما طمع کنند و سخن شایسته بگویند)). خداوند در این آیه دستور به وقار و عفاف در کیفیت سخن گفتن را برای زنان بیان می کند گرچه این کاری است که به ظاهر بسیار ساده به چشم می آید، ولی در واقع می تواند سرچشمه لغزش های فراوانی شود و در هر صورت باید زنان مواظب رفتارشان باشند. رسول خدا (ص) درباره پرهیز از بلند کردن صدا در مسجد فرموده اند: ((اذا فعلت امتی خمس عشرة خصلة حل بها البلاء قيل: يا رسول الله ما هن؟ قال: ((اذا ارتفعت الاصوات في المساجد)). ((۲۵)) (هنگامی که پانزده خصلت در میان امت من رایج شود بلا بر آنان نازل خواهد شد. از جمله آن ها این است که صداها را در مسجد بلند کنند.)). پیامبر گرامی اسلام (ص) ضمن وصایای خود به ابوذر فرموده اند: ((يا اباذر! الكلمة الطيبة صدقة و كل خطوة تخطوها الى الصلوة صدقة. يا اباذر! من اجاب داعي الله و احسن عمارة مساجد الله كان ثوابه من الله الجنة. فقلت كيف يعمر مساجد الله؟ قال: لا ترفع الاصوات فيها و لا يخاض فيها بالباطل و لا يشتري فيها و لا يبيع و اترك اللغو مادمت فيها. فان لم تفعل فلا تلومن يوم القيامة الا نفسك)). ((۲۶)) (ای ابوذر! سخن نیکو نوعی ((صدقه)) است و هر قدمی که برای رفتن به نماز برمی داری صدقه است. ای ابوذر! کسی که دعوت الهی را بپذیرد و مساجد خدا را نیکو و آباد نگه دارد، ثواب و پاداش او از جانب خدا بهشت است. ابوذر عرض کرد: ای رسول خدا! چگونه بایستی مسجد را آباد نمود؟ رسول خدا (ص) فرمودند: آباد کردن مسجد به این است که صداها در آن بلند نشود، در آن گفت و گوهای باطل و بیهوده نشود. از خرید و فروش در آن خود داری شود و تا وقتی که در مسجد هستی از سخنان بیهوده پرهیز و اگر این امر را رعایت نکردی در روز قیامت کسی جز خودت را مورد ملامت و سرزنش قرار مده)). وقتی که شام مسجد تا این اندازه بلند است و رسول خدا (صلی الله علیه و آله وسلم) مردم را از گفتن حرف های بیهوده و غیر عبادت باز می دارد بر مسلمانان است که حرمت مسجد را نگه دارند و حتی از پرداختن به امور دنیا پرهیزند. به ویژه زنان که نباید صدای آنان را نامحرم بشنود. در حقیقت با بلند کردن صدای خود به دو صورت به گناه می افتند. نخست این که، حرف زدن مذموم خدا است و دیگر این که صدای شان به گوش بیگانه می رسد. حضرت علی (ع) طی حدیثی در این باره فرمود: ((یاءتی فی اخر الزمان قوم یاءتون المساجد فیقعدون حلقا ذکرهم الدنیا و حب الدنیا. لا تجالسوهم فلیس لله فیهم حاجة)). ((۲۷)) (در آخر زمان مردمی می آیند که در مساجد حضور پیدا می کنند و تشکیل جلسه می دهند اما از دنیا و دوستی آن سخن می گویند، شما با چنین افرادی همنشینی نکنید (چون خداوند کاری به آنها ندارد)). روزی فرا می رسد که مردم به مسجد می آیند و گردهم می نشینند و یگانه هم شان دنیا است و سخن گفتن در آن خصوص. با اینان نشینید که خداوند آنان را آزاد گذاشته است.

آثار حضور زنان در مساجد

مقدمه

با توجه به آن چه تا کنون در خصوص مقام مسجد و شرایط حضور زنان گفته شد، اندکی از وظایف زنان بود. چه این که، در این اندک گفتار مجال بحث گسترده در این زمینه نیست، ولی به همین کوتاه سخن باید بسنده کرد. اینک باید دید حضور در

مساجد چه آثاری ممکن است برای مسلمانان به ویژه زنان داشته باشد. حضور زنان در مسجد آثار فراوانی را به دنبال دارد. چون مساجد خانه های خدادرروی زمین ((۲۸))، مرکز وحی و انوار الهی ((۲۹))، بازاری از بازارهای آخرت ((۳۰))، و منبع فیوضات معنوی، اجتماعی، سیاسی، اخلاقی، تربیتی و عبادی است که زنان باشرایطی که در بخش قبلی گفته شد می توانند از همه این نتایج و آثار برخوردار شوند. احادیث می گویند مسجدها خانه خدا در روی زمین اند. جایی که خدا حضور بیشتر دارد و توجه ویژه به مهمان خویش خواهد کرد، آن جایی که آیه آیه وحی و سخنان خدا در آن فرو فرستاده شد و درخشش نور خدا بر حول محور آن تابیدن می گیرد. پس قداست آن با هیچ یک از جاهای زمین قابل مقایسه نیست. و هم چنین آن را به بازار تعبیر کرده، و بی شک بازار جایی است که یک طرف خریدار و طرف دیگر فروشنده با یک دیگر به گفت و گو می پردازند و بازاری که خدا گرداننده آن است جز بهشت دادوستد نمی شود، از این رو، جا دارد به چند اثر مهم از حضور زنان در مساجد اشاره ای داشته باشیم:

الف) آثار عبادی حضور زنان در مساجد

((مسجد اسم مکان به معنای محل سجده و عبادت است. بنابراین، مساجد مکانی برای عبادت و پرستش الهی شمرده شده اند. خداوند در قرآن کریم یکی از اهداف اساسی برپایی مساجد را عبادت و پرستش خداوند دانسته و فرموده است: ((فی بیوت اذن الله ان ترفع و یذکر فیها اسمہ یسیح له فیها بالغدو والاصال)). ((۳۱)) ((این چراغ پر فروغ) در خانه هایی قرار دارد که خداوند اذن فرموده است که رفعت یابد. خانه هایی که نام خدا در آنها برده شود و صبح و شام در آنها تسبیح اومی گویند)). و هم چنین در سوره جن می فرماید: ((ان المساجد لله فلا تدعوا مع الله احد)). ((۳۲)) ((مساجد از آن خدا است پس هیچ کس را با خدا نخوانید.)) مرحوم طبرسی برای کلمه ((مساجد)) چند معنا ذکر نموده اند. یکی از آن معانی این است که بگوییم: مراد از ((مساجد)) در آیه شریفه تمام مکان هایی است که در آن جا برای خداوند عبادت و پرستش می شود ((۳۳)). در سوره اعراف آمده است: ((واقیموا و جوهکم عند کل مسجد و ادعوه مخلصین له الدین کما بداءکم تعودون)). ((۳۴)) ((توجه خود را هنگام عبادت در هر مسجدی به سوی او کنید و دین خود را برای او خالص کنید همچنانکه در آغاز شما را آفرید بار دیگر در رستاخیز بازمی گردید)). بنابراین، در قرآن کریم هر جا که از مسجد نامی برده شده جنبه عبادی آن مد نظر قرار گرفته است. در روایات نیز به جنبه های عبادی آن توجه بیشتر شده، و این نشان دهنده آن است که ائمه اطهار (ع) بر جنبه های عبادی مسجد تاءکید فراوانی داشتند. رسول خدا(ص) در این باره می فرماید: ((کل جلوس فی المسجد لغو الا ثلاثه: قرائه مصل، و او ذکر الله، و او سائل عن علم)). ((۳۵)) ((هر گونه نشستن در مسجد بیهوده است، مگر این که برای سه کار باشد: خواندن قرآن، و خدا را یاد کردن و یا دانش اندوختن)). رسول خدا(ص) در جای دیگر فرمودند: ((انما نصبت المساجد للقرآن)). ((۳۶)) ((مساجد را برای قرآن خواندن ساخته اند)). با توجه به این روایات و آیات شریفه یکی از آثار حضور و شرکت زنان در مساجد استفاده و بهره وری از اعمال عبادی در این مکان مقدس است. اگر زنان ما با رعایت شرایط ششگان در این مکانهای الهی وارد شوند می توانند از اجر و پاداش عبادت کنندگان واقعی در مساجد برخوردار شوند. بنابراین، آیا بهتر نیست که زنان ما با رعایت شرایط ویژه در این جایگان مقدس وارد شوند؟

ب) آثار علمی حضور زنان در مساجد

وقتی زنان در مسجد گرد هم می آیند، بهترین زمانی است که می توانند از مسائل دینی و قرآن بهره مند شوند، چون یکی از اهداف بنای مسجد برگزاری جلسات علمی و بیان احکام و مسائل اسلامی است همان طور که در زمان رسول خدا ((ص)) مرسوم

بوده است. رسول خدا ((ص)) در بخشی از روایتی که بخش گذشته بدان اشاره کردیم به ابوذر فرمود: ((مسجد محل پاسخ و پرسش در خصوص مسائل علمی است و فقط در این صورت است که می توان در آن نشست)). ائمه اطهار ((ص)) در سخنان متعددی مساجد را پایگاه علم و دانش معرفی کرده اند. حضرت علی (ع) در یکی از سخنان خود بهره برداری از علم و دانش را یکی از نتایج و آثار رفتن به مسجد ذکر می کند و می فرمایند: ((من اختلف الى المسجد اصاب احدی الثمان: اخامستفادا فی الله، او علما مستطرفا، او آیه محکمه، او یسمع کلمه تدل علی هدی، او رحمه منتظره، او کلمه ترده عن ردی، او یتروک ذنبا خشیه او حیا)). ((۳۷)) (کسی که به مسجد برود یکی از منافع هشتگانه نصیبتش خواهد شد: برادران ارزشمندی پیدا می کند، با علم و دانش روز آشنا می شود، عقاید خود را بر دلیل و برهان استوار می سازد، سخنانی که موجب هدایتش شود می شنود، رحمت الهی شامل حالش می گردد، از پندهایی که او را از گناه باز می دارد بهره مند می شود، به خاطر حیا و آبروی خویش یا ترس از خدا ترک گناه می نماید)). حضرت علی (ع) با این بیان گویا و رسای خود می فهماند که مسجد یکی از مراکزی باید باشد که مسائل اسلامی و دینی و موعظه حسنه در آن واقع شود تا هر کسی به این خانه مقدس رفت و آمد می کند علاوه بر بهره عبادی از مسائل دینی و اسلامی نیز بهره مند می شود. به این ترتیب، بیش از آن چه تا کنون ما در آن مورد به گفت و گو پرداختیم، برای رفتن به مسجد باید ارزش قائل شد و دامنه فواید آن را گسترده تر دانست. امروزه که درهای مسجدها بر روی همگان گشوده است و به مناسبت های گوناگون در آنها سخنرانی ها صورت می پذیرد و علوم اسلامی تبلیغ می شود و از رویدادهای متفاوت علمی و تاریخ پرده برداشته می شود و کانون های گرمی تشکیل می شود، زنان می توانند با حضور خود بهره های فراوانی ببرند که هم پاداش تحصیل علم بر آن مترتب شود و هم ثواب حضور در مسجد. اهمیت رفتن به مسجد برای فراگیری علم و دانش به اندازه ای است که بعضی از فقهارفتن زنان را به مسجد جهت فراگیری مسائل اسلامی واجب دانسته اند و گفته اند: ((اگر راهی برای یادگیری مسائل اسلامی جز از طریق رفتن به مسجد وجود ندارد واجب است (زنان) به مسجد بروند)). ((۳۸))

ج) آثار سیاسی حضور زنان در مسجد

بی تردید اکنون یکی از مراکز سیای مهم در جامعه اسلامی مسجد است. مساجد علاوه بر جنبه های دینی و فرهنگی به عنوان یک سنگر و نهاد سیاسی در جامعه اسلامی مطرح است. از طرف دیگر، حضور زنان در مساجد می تواند یکی از جلوه های سیاسی این قشر عظیم در جامعه باشد. رونق گرفتن مسجدها که نیمی از آن به دست زنان صورت می گیرد، چیزی نیست که بتوان به آسانی در مورد آن سخن گفت، چرا که بازتابی که این امر در میان مجامع جهان و بیرون مرزی دارد بسیار فراتر و در خور توجه می باشد. به این خاطر اسلام همانگونه که به زنان دستور عفاف و حجاب می دهد، به آنان دستور شرکت در مجامع عمومی را نیز صادر کرده است. حضور زنان در مساجد، بیانگر حضور فعال آنان در جامعه اسلامی و مجامع دینی و مذهبی است. زنان با حضور خود در مساجد، وحدت و همبستگی در سطح اجتماع را به ارمغان می آورند. چون همه روزه قشرهای مختلفی از زنان اعم از پیر و جوان، ثروتمند و فقیر و دارای دیدگاه های مختلف در صف های طویل نماز جماعت حضور می یابند و به یک سو و بر خدای یگانه ابراز کوچکی و پرستش می کنند. ائمه اطهار ((ع)) کسانی را که بعد از شنیدن اذان بدون عذر از مسجد خارج می شوند ((منافق)) خوانده اند. رسول گرامی اسلام ((ص)) جهت حفظ انسجام و همبستگی و اجتناب از هرگونه تفرقه و پراکندگی فرمود: ((من سمع النداء فی المسجد فخرج من غیر علیه فهو منافق الا ان یرید الرجوع الیه)). ((۳۹)) (کسی که در مسجد صدای اذان را بشنود و بدون علت از مسجد خارج شود منافق است جز این که قصد برگشت به مسجد را داشته باشد)). از صدر اسلام تا کنون مسجد به عنوان کانون طرح مسائل سیاسی مطرح بوه است. و اگر زنان در این جاها حضور

نیابند، از آگاهی از مسائل مهم سیاسی کشور و جهان اسلام بی بهره می شوند .

(د) آثار معنوی حضور زنان در مساجد

مسجد جایی است که خداوند عنایت بیشتری دارد و مسلماً دست بندگان به آستانش آسانتر خواهد رسید و رابطه می تواند تنگ تر باشد . از این رو، رفتن به خانه ای که میزبان آفریدگار همه گیتی است و آن را مهمان خانه ای برای دوستدارانش کرده ، از اهمیت خاصی برخوردار است و نشستن در آن به خصوص که با یاد خدا و امید به خشنودی او باشد، و هیچ گاه شخص بی نصیب نخواهد ماند . پس این اختصاص به گروه خاصی ندارد و محدود به شرایطی نشده که دست عده ای از آن کوتاه گردد . همان گونه که رسول خدا(ص) فرمود : ((من كان القرآن حديثه والمسجد بيته نبي الله تعالى له بيتا في الجنة)) . ((۴۰)) (کسی که کلام و ذکرش قرائت قرآن باشد و مسجد خانه اش ، خداوند متعال خانه ای در بهشت برایش مهیا سازد)) . آن که در مسجد ماءوی می کند و با خدا به راز و نیاز می پردازد و شیرین ترین گفتارش را کلام او می داند، لابد اجری دارد و سزاوار بزرگداشت که بنا بر حدیث فوق خداوند در بهشت برایش خانه ای در نظر می گیرد و این بهترین پاداشی است که یک بنده می تواند توقع داشته باشد . و نیز اصولاً- کسی که اراده مسجد می کند و گام برمی دارد یک نورانیت در او پدیدمی آید که ما با دیدگان عادی قادر به درک آن نیستیم . و اگر فرض کنیم کسی که کار خیری انجام می دهد و یا دستگیری از در مانده ای می کند، یک حالت شادابی و رضایت وجدان به او دست می دهد به همان اندازه که یک گناه کار با گناه خود احساس افسردگی و نگرانی در او پدید می آید- این فقط در درون خود شخص ایجاد می شود و قابل توصیف نیست ، ولی این حالت و بازتاب و یا تأثیرش بر جهان اطراف ما را کسانی مانند امامان معصوم (ع) به خوبی حس می کنند، همان گونه که امام صادق (ع) فرمود : ((آن که به سوی مسجد برود و گام هایی که بر می دارد آن اندازه مبارک است که زمین و هفت زمین بر او تسبیح می کنند)) . ((۴۱)) شاید کسی گمان کند فقط مسجد نیست که چنین ارزشی دارد و در خانه هم کلام نورانی خدا سبب نورانیت و کسب فیض می شود . بلی ممکن است ، ولی همان اندازه که شخص در خانه صرف عبادت می کند اگر در مسجد انجام شود تأثیر آن چندین برابر خواهد بود . وقتی که جمعی کنار هم و به یک صدا پروردگار عالم را صدا می زنند پاسخ زودتر و توجه خدا را بیشتر جلب می کند . و اگر این حکایت که آورده اند توجه کنیم مطلب روشن تر می شود . شیخ الرئیس ابوعلی سینا برای ابوسعید ابوالخیر نوشت که : چه لزومی دارد مردم همه در مسجد اجتماع کنند با این که ، خداوند از رنگ گردن به انسان نزدیک تر است ، ((۴۲)) هر جا که باشی اگر رابطه ات با خدا برقرار سازی نتیجه خواهی گرفت . ابوسعید در پاسخ نوشت : اگر چند چراغ در یک جا روشن باشد اگر یکی از آن ها خاموش شده چراغ های دیگر روشن است . ولی اگر همان چراغ ها هر کدام در اطاق دربسته ای باشد اگر یکی از چراغ ها خاموش شود آن اطاق تاریک می گردد . انسان ها نیز این گونه اند . بعضی گنه کار هستند اگر تنها باشند شاید موفق به فیوضات و برکات نور الهی نشوند ولی اگر در اجتماع باشند شاید خداوند به برکت وجود بعضی دیگر افراد اجتماع آنان را نیز مشمول فیوضات و برکاتش قرار دهد ((۴۳)) .

(ه) آثار حضور زنان در مساجد امروزه ملاک شناسایی هر جامعه ای فرهنگ آن است

و برای این که بگویند ملتی فرهنگی است به مقیاس شناخت و دانش و پیشینه فرهنگی آن رجوع می کنند . در فرهنگ ما مسلمانان نیز همواره چنین بود که تأثیر گذارترین اندیشه ها پرورده و به جهان عرضه می شد و دانش مندترین دانش مندان از ممالک اسلامی برخاسته اند . و قریب به اتفاق اینان نقطه آغازشان را مسجد قرار داده اند و از همین جا پرورده شدند و بالیدند و سرآمد شدند . از آن روز که پیامبر اسلام پیک هایی به کشورهای همسایه فرستاد و ماءمور آموزش قرآن و احکام کرد، مسجد

رونق گرفت و نخستین پایگاه دانش و دیانت شد. هر کس خواستار دانش بود باید ابتدا اهل مسجد باشد و دوستدار خانه خدا تا بتواند از انوار آن مکان مقدس بهره برگیرد. در آن محل هم جهان بینی اسلام گفته می شد و هم رزم تن به تن هم درس دیانت می دادند هم رسم سیاست، هم آموزش بندگی داده می شد و هم خدا باوری. این معنا با یک نگاه گذرا به روزگاران کهن مسلمانان به خوبی قابل درک است. رسول خدا (ص) سیزده سال از رسالت خود را در مکه و ده سال دیگر در مدینه در کانون مسجد مردم را گردآورد. آن حضرت رسم خداشناسی و آیین جهان داری و پرستش پروردگار یگانه را در مسجد به مردم آموخت و آن محل را در راس همه کارهای خود قرار داد. به طوری که با وارد شدن به هر منطقه جدیدی نخست جایی برای ساختمان مسجد می جست. این کار ارزش مند درس شد برای همه مسلمانان. دوازده فرزند بزرگوارشان ایشان همگی در خانه خدا و مسجد به آن عظمت رسیدند و تاریخ را متحول ساختند. آنان دوستدار مسجد و بزرگ دارنده آن بودند. همان گونه که در بخش پیش گفتیم علی (ع) هشت امتیاز برای آن بر شمرده که نصیب بندگان پرهیزگار و دوستدار مسجد می شود: ((برادری (دوستی) که از او در راه خدا استفاده می کند، با علم و دانش نو و تازه آشنایی شود، عقاید خود را با دلیل و برهان، محکم و استوار می سازد، کلمات و سخنانی که مایه هدایت او شود می شنود، رحمت الهی که آن را انتظار می کشد شامل حالش می شود، سخنی که او را از گمراهی و گناه و فساد باز دارد می شنود، بخاطر ترس الهی ترک گناه می کند، بخاطر حیاء و آبروی خویش مرتکب عمل خلافی نمی شود)). ((۴۴)) پس زنان که در اجتماع مثل مردان نمی توانند در همه اجتماعات شرکت کنند و یا بستر مناسبی نمی بینند، مسجد بهترین مکان برای کسب دانش اجتماعی، سیاسی، عبادی و اخلاقی است. بنابراین چه از روایات به دست می آید و شرایطی که اسلام برای آنان در نظر گرفته رفتن به مسجد و رونق بخشیدن به آن در رشد و بالندگی زنان بسیار مؤثر است و کسی هم تا کنون زنان را از رفتن به این گونه مکان ها باز نداشته است. و برای تاءیید گفتارمان به سخنانی از حضرت امام خمینی (ره) می پردازیم که ایشان در وصیت نامه الهی - سیاسی آورده اند: ((ما مفتخریم که بانوان و زنان پیر و جوان، خرد و کلان در صحنه های فرهنگی و اقتصادی و نظامی حاضر و همدوش مردان یا بهتر از آنان در راه تعالی اسلام و مقاصد قرآن کریم فعالیت دارند)).

(و آثار اخلاقی و تربیتی حضور زنان در مسجد

از آن جایی که زنان قسم بیشتر اوقات خود را صرف کارهای خانه و تربیت فرزندان شان می کنند و گاهی نیز مشکلات زندگی آنها را در تنگنا قرار می دهد نیاز دارند تا به گوشه ای بروند و با خود خلوت کنند و کمی آرامش بیابند. در این راستا تجربه نشان داده که اگر شخصی به بزرگ تر از خود پناه ببرد و با او درد دل کند مؤثرتر است و مؤمنان هم یگانه کسی را که برای درد دل با او می شناسند، خدای متعال است. جایی هم که مناسب تر و نزدیک تر به خدا است مسجد می باشد. زنان برای پرورش فرزندان در دامن خود بیش از مردان به راز و نیاز احتیاج دارند، چرا که فرزندان کانونی نیاز دارند که هم آرام باشد و هم امین و هم پاک، که این هم در گرو داشتن ایمانی محکم میسر است. پس چه خوب است آن که قصد مسجد می کند، به این امید که آن جا خداوند نزدیک تر به بنده اش است و آسان تر به درد دل هایش توجه دارد، دل از همه چیز بکند و فقط به خشنودی حضرتش توجه نماید. مسجد جایی است که با دعاها و راز و نیاز بنده خدای بزرگ بسیار خرسند می شود و در روایت هم داریم که وقتی بنده ای از دل خدا را صدابزند بسیار خوشحال می شود و به فرشتگان می گوید: گوش کنید و ببینید این بنده ام چه قدر عاشقانه مرا صدا می کند. وقتی جماعتی در یک زمان گرد هم می آیند و خدا را می خوانند، میان آن ها هستند کسانی که دل شکسته پروردگارشان را می خوانند و به قول ابوسعید ابوالخیر به خاطر یک نفر یا چند نفر هم که شده نورانیت مسجد و مجلس بیشتری شود و این همان چیزی است که بنده می خواهد و در پرتو این رضایت خدا بندگان گناه کار هم به فیض خواهند رسید.

هر چند اندک باشد. به ویژه این که گردهم آیی هابرای دعا هم باشد و غیر از نماز و نماز جمعه دعاهایی هم در کنارش خوانده شود و به امامان معصوم (ع) و پاک بندگان خدا متوسل شوند و میان خود و خدا آنان را واسطه سازند. چه خوب است نمازگزاران با استفاده از بوی خوش و لباس های پاکیزه به میهمانی خدا برند. امام صادق (ع) می فرماید: پدرم امام باقر (ع) همیشه حاجت های خود را هنگام ظهر از خداوند درخواست می نمود. پدرم هرگاه حاجتی و درخواستی داشت بعد از صدقه دادن و استفاده از بوی خوش به طرف مسجد می رفت و حاجت خود را در آن جا از خداوند می طلبید. ((۴۵)) همان طور که گفتیم مسجد یک قدم نزدیک تر به خدا است و امامان هم به این معتقد بودند و زمانی را که زودتر به اجابت می رسید برمی گزیدند. در بعضی از روایات نیز آمده است که دعا به صورت جمعی و گروهی مقبول تر و پسندیده تر است. شیخ حر عاملی در کتاب ارزش مند وسائل الشیعه بابی تحت عنوان ((باب استجواب الاجتماع فی الدعاء من اربعه الی اربعین)) آورده و روایاتی را در این زمینه مطرح نموده است. از جمله از قول امام صادق (ع) آورده است که آن حضرت در این باره فرمود: ((ما اجتمع اربعه رهط قسط علی امر واحد فدعوا لله عزوجل الا تفرقوا عن اجابه)). ((۴۶)) (هیچ گاه چهار نفر با هم اجتماع نکرده اند که برای مطلبی به درگاه خدا دعا کنند جز این که با اجابت آن دعا از هم جدا شده اند)). امام صادق (ع) در حدیث دیگری فرمود: ((کان ابی اذا حزنه امر جمع النساء والصبیان ثم دعا و امنوا)). ((هرگاه پیش آمدی پدرم را غمناک می کرد زنان و کودکان را جمع می کرد، سپس دعای نمود و آن ها آمین می گفتند)). ماجرای ((مباهله)) که رسول خدا (ص) در برابر اهل نجران که آن حضرت را انکار می کردند، می تواند نمونه ای از همین نوع باشد. و پندی باشد برای مسلمانان، گرچه حضرت خود به تنهایی می توانست مردم نجران را نفرین کند و خدا هم به خواسته ایشان پاسخ مثبت دهد، ولی همه فرزندان او و علی (ع) را گرد آورد و تا هم اهمیت قضیه وجدی بودن خود را وانمود کند و هم این که برای دیگران درسی باشد. بنابراین، حضور زنان به همراه مردان در دعاهای پرفیض در خانه خدا مشمول عنایت خاص و ویژه الهی قرار می گیرند و از نکات تربیتی و اخلاقی دعا بهره مند می شوند.

حضور زنان در مساجد در روزگار پیامبر

(ص) حضور زنان در مساجد برای انجام نماز جماعت در عصر رسول خدا (ص) از مسلمات تاریخ است. در بعضی از روایات حضور آنان به روشنی ذکر شده است. امام صادق (ع) از پدرش امام باقر (ع) نقل می کند که آن حضرت فرمود: ((کان رسول الله (ص) یسمع صوت الصبی و هو بیکی و هو فی الصلاة فیخفف الصلاة ان تعبر امه)). ((رسول خدا (ص) هنگام خواندن نماز جماعت صدای گریه طفلی را شنید که مادرش او را با خود به مسجد آورده بود. آن حضرت نماز را کوتاه کرد)). و در روایات دیگر آمده است: روزی رسول خدا (ص) نماز صبح را با کوتاه ترین سوره خواند. اصحاب از او پرسیدند ای رسول خدا (ص)! چه اتفاقی افتاده که نماز را سریع تمام کردید. آن حضرت در پاسخ فرمود: ((انی سمعت صوت صبی فی صف النساء)). ((من صدای طفلی را در صف زنان شنیدم)). حضرت علی (ع) نیز در همین زمینه می فرماید: ((کن النساء یصلین مع النبی (ص) فکن یؤمرن ان لا یرفعن رؤسهن قبل الرجال لضیق الازر)). ((زنان (در عصر پیامبر (ص)) نماز را با پیامبر (ص) به جای می آوردند. به زنان دستور داده شده بود که چون لباس مردان کوتاه بود قبل از مردان سر از سجده برندارند)). این که در بعضی از روایات وارد شده خواندن نماز در خانه از نماز خواندن در مسجد برای زنان افضل است شاید به این خاطر باشد که چنانچه حضور زنان در مسجد موجب فساد و اشاعه فحشا شود چه بسا نماز خواندن آنان در خانه بهتر باشد. اما اگر زنان با حفظ حجاب اسلامی و رعایت پاکدامنی و به قصد اقامه نماز و دعا در مسجد حضور پیدا کنند بی شک بسیار با فضیلت است و مستحب. در شفاء نزول آیه شریفه ((یا ایها النبی قل لاوزاجک و بناتک و نساء المؤمنین یدنین علیهن من

جلابیهن ذلک ادنی ان یعرفن فلا- یؤذین و کان الله غفوراً رحیمًا)). ((۵۱)) آمده است: ((در عصر رسول خدا (ص) زنان به منظور اقامه نماز به مسجد می رفتند و گروهی از منافقان اوایل شب که هوا تازه تاریک می شد در کوچه ها و معابر مزاحم آنان می شدند و بعد مدعی می شدند که ما نمی دانستیم این زن کنیز است یا آزاد (چون برای کنیزان پوشاندن سر واجب نبود)) ((۵۲)) لذا خداوند سبحان این آیه را نازل فرمود و به رسول خدا(ص) دستور داد که به همسران و دختران خود و زنان مؤمنین بگوید که بدون جلباب و روسری و پوشش کامل از خانه خارج نشوند. پس از نزول این آیه، زنان انصار با لباس سیاه و بلند و با حجاب کامل در نماز جماعت حاضر می شدند. ((۵۳)) از مجموع روایات و آیات استفاده می شود که زن مسلمان باید به گونه ای در میان مردم رفت و آمد کند که نشانه عفاف و پاک دامنی آنان باشد و به این نام شناخته شوند(ذلک ادنی ان یعرفن) تا بیمار دلان و منافقان در صدد تعرض و آزار آنان برنیایند. (فلا یؤذین)

حکم اجازه خواستن زنان جهت رفتن به مسجد

در بعضی از روایات آمده، وقتی زنان درخواست اجازه برای رفتن به مسجد کردند منع شان نکنید. در سنن ابی داود باب ((ما جاء فی خروج النساء الی المسجد)) تعدادی از این روایات ذکر شده است. رسول خدا (ص) فرمود: ((لا تمنعوا اماء الله مساجد الله)). ((۵۴)) ((همسرانتان را از رفتن به مساجد خدا منع نکنید)). و در حدیث دیگر نیز از آن حضرت آمده است: ((انذنوا للنساء الی المساجد باللیل)). ((۵۵)) ((هنگام شب به زنان برای رفتن به مساجد اذن دهید)). در کتاب کنز العمال نیز در باب حکم اذن زنان از رسول خدا (ص) آمده است: ((اذا استاءذنکم نساؤکم باللیل الی المسجد فاءذنوا لهن)). ((۵۶)) ((شب هنگام که زنان تان برای رفتن به مسجد اجازه می خواهند، رخصت دهید)). و نیز آن حضرت می فرمایند: ((اذا استاءذنکم الی الصلاة فلا تمنعوهن)). ((۵۷)) وقتی که زنان شما برای رفتن به مسجد جهت اقامه نماز اجازه می خواهند، بازشان ندارید)). در صحیح بخاری و صحیح مسلم نیز روایاتی از پیامبر گرامی به این تعبیر آمده است: ((اذا استاءذنت اءحدکم امراء ته الی المسجد فلا یمنعها)). ((۵۸)) ((هرگاه همسر یکی از شما برای رفتن به مسجد اذن خواست مانع نشوید)). نیز آن حضرت می فرمایند: ((لا- تمنعوا النساء حظوظهن من المساجد اذا استاءذنوکم)). ((۵۹)) ((باز ندارید زنان را از فیض مسجد، آن هنگام که از شما اجازه خواهند)). پس نتیجه می گیریم که، نباید زنان را از فضایل و آثار معنوی مسجد محروم کرد. چنانچه زنان بتوانند حجاب اسلامی و شئون زن مسلمان و پاک دامنی را رعایت کنند، افضل بودن نماز در مسجد برای زنان هم چون مردان است و جای هیچ گونه تردیدی نیست.

دلایل حکم و فضیلت نماز برای زنان در خانه

تا این جا ما روایات، احادیث و آیات و گاه نیز دیدگاه های برخی بزرگان اسلام شناس را آوردیم تا بگوییم که خواندن نماز در مسجد برای زنان اشکالی ندارد. و گفتیم که دسته ای از روایات نیز زنان را از رفتن به مسجد باز داشته اند ولی اکنون می خواهیم بدانیم چرا روایات می گویند خانه برای نماز زنان فضیلت بیشتر دارد؟ از کتاب های روایی و فتاوی بعضی از فقهای شیعه و سنی استفاده می شود که در خانه نماز خواندن برای زنان از نماز خواندن در مسجد فضیلت بیشتر دارد. اینک به تعدادی از این گونه روایات و فتاوا که مضمون همه آن ها یکی است دقت می کنیم. رسول خدا (ص) فرمود: ((صلاة المرأة وحدها فی بیتها کفضل صلاتها فی الجمع خمساً و عشرين درجة)). ((۶۰)) ((به تنهایی و در خانه نماز خواندن زن مثل نماز در جمع است در حالی که ۲۵ درجه فضیلت دارد)). باز از آن حضرت است: ((ان مساجد النساء البیوت، و صلاة المرأة فی بیتها افضل من صلاتها و صفتها و صلاتها فی صفتها افضل من صلاتها فی صحن دارها و صلاتها فی صحن دارها افضل من صلاتها فی سطح بیتها))

((۶۱)) ((بهترین مسجد زنان خانه است ، و نماز در خانه برتر از نماز او در ایوان است ، و نماز او در ایوان برتر از نمازش در حیاط خانه اش است ، و نماز او در حیاط خانه برتر از نمازش بر پشت بام خانه است)) . امام صادق (ع) در این باره نیز فرمود : ((خیر مساجد نسائکم البیوت)) . ((۶۲)) ((بهترین مساجد برای زنان شما خانه ها است)) . هم چنین امام صادق (ع) فرمود : ((صلاة المراءة فی مخرجها افضل من صلاتها فی بیتها و صلاتها فی بیتها افضل من صلاتها فی الدار)) . ((۶۳)) ((نماز زن در اطاق عقبی (پستو) برتر از نماز او در اطاق جلویی است و نماز او در اطاق نشیمن برتر از نمازش در خانه اش است)) . ام سلمه از قول رسول خدا (ص) می گوید : ((خیر مساجد النساء قعر بیوتهن)) . ((۶۴)) ((بهترین مساجد برای زنان اطافهای عقب خانه های آنان است)) . رسول خدا (ص) به حضرت علی (ع) فرمود : ((یا علی ! لیس علی النساء جمعة و لا- جماعة و لا- اذان و لا اقامة)) . ((۶۵)) ای علی ! برای زنان نماز جمعه و جماعت و اذان و اقامه نیست)) . صاحب مفتاح الکرامه در جمع آوری اقوال در این باره آورده است : هل شرعیة اتیان المساجد للرجال خاصة او لهم و للنساء ؟ فی نهاية الاحکام و کشف الالتباس هذا الحکم یعنی اتیان المساجد مختص بالرجال دون النساء لانهن امره بالاستتار و فی (حاشیه المیسی) انما تستحب الفریضة فی المسجد فی حق الرجال اما النساء فیوتهن مطلقا و فی مجمع البرهان خبر یونس بن ضبیان یدل علی اختصاص فضیلة المسجد بالرجال كما هو المذكور فی الکتب والمشهور بینهم و فی التذکره یکره للنساء الاتیان الی المساجد و فی (الدروس) للنساء الاختلاف الیها کالرجال وان کان البیت افضل و خصوصا لذوات الهیئات و فی (النقلیه) صلوة المراءة فی دارها فی (الذکری) الاقرب شرعیة اتیان المساجد للنساء و فی موضع آخر من کشف الالتباس ان صلوة المراءة فی بیتها افضل من المسجد و فی (اللمعة و الروضة) الافضل المسجد لغیر المراءة او مطلقا بناء علی اطلاق المسجد علی بیتها و قالوا ینبغی ان یصلوا فی بیتها و قالوا ینبغی ان یصلوا فی بیتها و فی (اللمعة و الروضة) الافضل خروجها الی المسجد و بمعنی کون صلاتها فی المسجد فی الفضیلة فلا تفتقر الی طلبها بالخروج و هل هو کمسجد مطلق او هو کما ترید الخروج الیه فتخلف بحسبه الظاهر الثانی قلت : و من تتبع مباحث الجماعة و الاوقات و مباحث حیض و الاستحاضه و غیرها ظهر له ان الاصحاب قائلون بشرعیة اتیان المساجد للنساء فینبغی التام فی محل النزاع)) . ((۶۶)) آیا رفتن به مسجد فقط برای مردان مشروع است یا برای زنان نیز جایز است ؟ در ((نهایة الاحکام)) و ((کشف الالتباس)) این امر مختص مردان شمرده شده است ، نه زنان ، چون به زنان دستور پوشش و پنهان شدن داده شده است . و در حاشیه ((میسی)) آمده است : خواندن نماز در مسجد برای مردان مستحب است اما استحباب نماز در خانه برای زنان به طور مطلق ثابت است . و در ((مجمع البرهان)) در خبر یونس بن ضبیان آمده : فضیلت رفتن به مسجد برای مردان ثابت است نه برای زنان . همان طوری که مشهور بین فقها هم همین است . و علامه در ((تذکره)) می گوید : رفتن زنان به مسجد مکروه است . و در ((دروس)) می گوید : برای زنان رفتن به مساجد مستحب است ، مثل مردان ، اگرچه خانه برای زنان افضل است ، خصوصا برای زنان جوان . و در ((نقلیه)) آمده است : نماز زن باید در خانه اش برپا شود . و علامه در ((ذکری)) می گوید : نماز زن در خانه اش افضل از مسجد است . و شهید اول و دوم در ((لمعه)) و ((روضه)) می گویند : بهتر این است که بگوییم مسجد برای غیر زنان است یا این حکم به طور مطلق جاری است . بنابراین که خانه برای زنان در حکم مسجد باشد . و شهید اول و ثانی نیز در معنای ((مسجد المراءة بیتها)) گفته اند : یعنی نماز خواندن زنان در خانه افضل از رفتن آن ها به مسجد است یا به این معنا است که فضیلت نماز زنان در خانه مثل مسجد است و نیازی به رفتن به مسجد نیست . صاحب ((مفتاح الکرامه)) بعد از نقل اقوال می گوید : ((کسی که بحث احکام جماعت و اوقات و مباحث حیض ، استحاضه و غیر آن ها را تتبع کند برایش روشن می شود که اصحاب قائل به شرعیة رفتن زنان به مسجد هستند . بنابراین ، سزاوار است در خصوص این موضوع دقت شود)) . شهید ثانی در لمعه آورده است : ((والافضل المسجد لغیر المراءة او مطلقا بناء علی اطلاق المسجد علی بیتها بالنسبة الیها . . . و مسجد المراءة بیتها بمعنی ان صلاتها فی بیتها افضل من خروجها الی المسجد او بمعنی کون صلاتها فی کمال المسجد فی الفضیلة فلا تفتقر الی طلبها بالخروج)) . ((۶۷)) ((بهتر آن است که رفتن به

مسجد برای غیر زنان است یا این که بگوییم : خانه به طور مطلق ((مسجد)) زن است . و معنای این که مسجد زن , خانه او است این است که نماز در خانه اش از رفتن او به مسجد برتر است یا به این معنا که اقامه نماز در خانه در فضیلت , مثل مسجد است و نیازی به رفتن او به مسجد نیست .) . مرحوم سید محمد کاظم طباطبائی (قدس) در کتاب عروۃ الوثقی آورده است : ((صلاة المراءء فی بیتها افضل من صلاتها فی المسجد)). . ((۶۸)) ((نماز زن در خانه بهتر از نماز او در مسجد است)). حضرت امام خمینی (قدس) در تحریر الوسیله آورده است : ((والافضل للنساء الصلاة فی بیوتهن , والافضل بیت المخدوع)). . ((۶۹)) ((برای زن ها نماز خواندن در خانه بلکه در صندوق خانه و اطاق عقب بهتر است)). .

پاسخ و بررسی دلایل افضلیت نماز در خانه برای زنان

از مجموع روایات گذشته می توان این گونه استفاده کرد که خواندن نماز در خانه نسبت به مسجد برای زنان بهتر است . اما با تاملی در این گونه روایات درمی یابیم که معمولا تلاش شده تا به نحوی به مسئله حجاب اسلامی اهمیت بدهند و به همین دلیل هم به نماز در خانه فضیلت داده اند . اینک به چند پاسخ توجه کنید : ۱- این روایات حمل بر اهمیت حفظ حجاب می شود : دین مبین اسلام به مسئله حجاب و عفاف زنان جهت حفظ شخصیت و ارزش آنها اهمیت فوق العاده ای قائل شده است . خداوند در قرآن به زنان پیغمبر دستورهای خاصی داده است تا ارزش و احترام آنان محفوظ بماند . خداوند می فرماید : ((یا نساء النبی لستن کأحد من النساء ان اتقینن فلاتخضعن بالقول فیطمع الذی فی قلبه مرض و قلن قولا معروفا)). . ((۷۰)) ((ای زنان پیامبر ! شما با زنان دیگر فرق دارید)) در این آیه خداوند از زنان رسول گرامی اسلام آغاز می کند و این یادآوری برای هر مسلمانی است که زن حرمت دارد و سزاوار نیست زنان خود را به نمایش بگذارند و موجب ترغیب ناهالان شوند . زینت زن اگر برای خود و محرم او حفظ شود پاداشی ارزنده نزد خدا برای او در نظر گرفته شده و زنان باید بکوشند تا با خویشترنداری به آن پاداش دست یابند و خدا خواسته تا ارجمند باشند و جایگاه آنان برجا باشد . پس این دستور فقط برای همسران و اهل بیت فرستاده خدا نیست . وقتی زنان پیغمبر باید در خانه بمانند تا حرمت آنان خدشه دار نشود زنان هم چنین اند . این جا که سفارش به خودداری از بیرون آمدن از خانه کرده به دلیل حفظ شئون اسلامی است . اگر زنی بتواند خود را از دید نامحرم بیوشاند و آنان را به گناه نیندازد و یا دیدگان خویش را از نگاه بیگانه فرو بندد, همان گونه که امام خمینی (قدس) نیز فرموده اشکال ندارد که سزاوارتر است به مسجد برود . همانطور که در زمان رسول خدا (ص) زن ها با حفظ حجاب و پوشش اسلامی به نماز جماعت در مسجد حضور پیدا می کردند . و یا در آیه ای دیگر که باز هم دلیل این امر را بر حفظ پاکدامنی متمرکز نموده است : ((یا ایها النبی قل لارواجک و بناتک و نساء المؤمنین یدنین علیهن من جلابیبهن ذلک اءدنی اءن یعرفن فلا یؤذین)). . ((۷۱)) ((ای پیامبر ! به زنان و دختران خود و به زنان و مؤمنان بگو که چادر خود را بر خود فروپوشند . این مناسب تر است تا شناخته شوند و مورد آزار قرار نگیرند)). . بنابراین , همان گونه که در این آیه اشاره شده , آزار نامحرم دلیل مهمی است که زن با حفظ حجاب و پوشش اسلامی از خانه خارج شود . لذا با توجه به اهمیت حفظ حجاب , بسیاری از فقها هم از روایات ((منع خروج زنان از خانه)) همین معنا را استنباط کرده اند . امام خمینی (قدس) در این زمینه می فرماید : ((برای زنها نماز خواندن در خانه , بلکه در صندوق خانه و اطاق عقب بهتر است . ولی اگر بتوانند کاملا خود را از نامحرم حفظ کنند بهتر است در مسجد نماز بخوانند .)) ((۷۲)) در روضه المتقین در شرح روایت امام صادق (ع) که فرمود : ((خیر مساجد نسائکم البیوت)) آمده است : ((لانها اقرب الی عصمتهن و سترهن)). . ((۷۳)) ((نماز خواندن زنان در خانه به عصمت و عفاف آنان نزدیک تر است)). . در برخی از روایات نیز آمده است که زنان به منظور حفظ اهمیت حجاب و آداب اسلامی هنگام رفتن به مسجد از استعمال بوی خوش اجتناب کنند . زینب یکی از همسران رسول خدا (ص) می گوید, پیامبر فرمود : ((اذا شهدت احداکن المسجد فلا تمس طیبا)). . ((هنگامی که یکی از شما زنان قصد

مسجد کرد نباید از بوی خوش استفاده کند)). اگر کسی بگوید، چون برای زن بهتر است که در خانه نماز بخواند و روایات و آیات و نیز دیدگاه های دانشمندان بزرگ اسلامی هم گواه بر این است، دلیل استواری نخواهد بود، از این رو که، این برتری در روایت نمی تواند مانعی باشد برای ارزش نمازی که زن می تواند در مسجد بدست آورد. و خانه اگر برای او سزاوارتر باشد، به همین اندازه هم بر نماز در مسجد یا شرکت در دعاها سفارش شده و اهمیت هر کدام در جای خود محفوظ است. و نیز به همین مقدار که بر کراهت رفتن زنان به مساجد در روایات اشاره شده، در برابر، روایات بسیاری هم برای بزرگ داشتن آن عمل صحه گذاشته اند. هم چنین اگر به حفظ شئون اسلامی از زنان را قرآن خواسته، به همین امر مهم برای مردان نیز سفارش شده است. چنان که در احزاب آیه ۳۳ می فرماید: ((والحافظین فروجهم والحافظات والذاکرین الله کثیرا والذاکرات اعدالله لهم مغفرة واجرا عظیما)). در این آیه هم به زنان و هم مردان سفارش شده شرم گاه خود را بپوشانند و هر کس بپوشاند پاداش خوبی خواهد گرفت پس باید گفت بر مسلمان است که خوددار باشد و در مقابل وسوسه به زشتی ایستادگی نماید تا شرایط کامل آن عمل فراهم شود و به ثواب کامل دست یابد. زن در این زمینه با مرد تفاوتی ندارد و هر گاه توانست کار مورد پسند خدا را به درستی و با شرایط کامل برآورده نماید پاداش دارد و اجر خواهد گرفت، و گرنه به گناه و لغزش دچار خواهد شد. با این که روایاتی زنان را از رفتن به جمعیت ها منع کرده اند، اما رفت و آمد زنان به مسجد با رعایت عفت و حیا چه بسا پسندیده و دارای فضیلت است. ولی حضور ناسالم زنان در مساجد و صحنه های دیگر اجتماعی همین طور مردان هم نه تنها ستایش نشده بلکه مورد مذمت قرار گرفته است. لذا، رفتن به مسجد بستگی به انگیزه های درونی شخص دارد و این فرقی ندارد که برای زنان باشد یا مردان. برای روشن تر شدن این معنا به روایتی که از امام باقر یا صادق (ع) به دست ما رسیده دقت کنید: ((عن احدهما (ع) قال: دخل رجلان المسجد، احدهما عابد والاخر فاسق. فخرجا من المسجد والفساق صدیق والعابد فاسق و ذالک انه یدخل العابد المسجد مدلا بعبادته یدل بها فتکون فکرته فی ذالک و تکون فکره الفاسق فی التندم علی فسقه و یتستغفر الله عزوجل مما صنع من الذنوب...)). ((۷۴)) امام باقر یا صادق (ع) می فرماید: دو مرد که یکی عابد و یکی فاسق بود به مسجد داخل شدند. هنگام بیرون رفتن از مسجد، فاسق راستگو عابد بدکار گشته بود، زیرا عابد بر آن بود که گریه و زاری خود را به دیگران نشان دهد (ریا کند)، ولی فاسق در اندیشه گریز و رهایی از فسق خود بود و طلب آموزش او به خاطر گناهانش بود)). بنابراین، آن چه مهم است، داشتن انگیزه های الهی و اخلاص در عمل است. اگر زن یا مردی با انگیزه های فاسد عملی را انجام دهد نه تنها موجب ثواب نیست، بلکه به اعمال نیک دیگر او نیز زیان رسانده است. ۲- اهمیت و لزوم مصونیت زن از هر گونه تعرض: از جمله جواب هایی که می توان به روایات منع خروج زنان به مسجد داد این است که: این سخنان از معصومین (ع) به این علت بیان شده که عده ای از افراد بر سر راه همامی نشستند و زنان را مورد آزار و تعرض خود قرار می دادند و ائمه معصومین (ع) نیز جهت مصونیت زنان از هر گونه تعرض، توصیه بر ماندن در خانه نمودند. در شاءن نزول آیه شریفه ((یا ایها النبی قل لاوزاجک و بناتک و نساء المؤمنین یدنین علیهن من جلابیهن ذالک ادنی ان یعرفن فلا یؤذین و کان الله غفوراً رحیماً)). ((۷۵)) ای پیامبر! به زنان و دختران خود و زنان مؤمنان بگو که روسری های بلند خود را بر خویش فرو افکنند. این کار برای اینکه شناخته شوند و مورد آزار قرار نگیرند مناسب تر است خداوند همواره آمرزنده و مهربان است)). آمده است: ((گروهی از منافقان، و اوایل شب که هوا تاریک می شد در کوچه ها و معابر مزاحم زنانی که جهت اقامه نماز به مسجد می رفتند می شدند. خداوند این آیه را نازل فرمود و به رسول خدا (ص) دستور داد که به همسران و دختران خویش و زنان مؤمنین بگوید که بدون جلباب و روسری از خانه خارج نشوند)). ((۷۶)) بنابراین، وجود عدم امنیت در جامعه و اهمیت و لزوم مصونیت زن از هر گونه تجاوز، اسلام دستور به حفظ حجاب و پوشش داده است. علامه شهید مطهری در کتاب ارزشمند ((مسئله حجاب)) در این باره آورده و پاسخ آن کسانی که علت حجاب و پیدایش آن را زیر سؤال برده اند، داده است. ایشان در بخشی از سخنان خویش آغاز پیدا شدن

حجاب را این گونه بیان می کنند . ((مسلم حجاب های افراطی و عقاید افراطی درباره پوشیدن زن معلول همین نوع جریان های تاریخی است . . . پس این دعا که در عصر ما امنیت ناموسی کامل در جهان برقرار است و صاحبان نوامیس باید از این نظر خاطرشان جمع باشد یاوه ای بیش نیست)) . ((۷۷)) ۳- عمومیت روایات : گذشته از دلایلی که تاکنون بدان استناد شد، روایات زیادی از طریق ائمه معصومین (ع) به ما رسیده است ، مبنی بر این که مسجد متعلق به تمام مردم اعم از زن و مرد هست . با کمی دقت در روایات ذیل ، زمینه مناسب تری را فراهم می کند و میان مرد و زن هیچ گونه تفاوتی قائل نشده اند، چرا که واژه هایی مانند، مؤمن ، متقین ، منع نکردن و جزآن ، اختصاص به گروهی ندارد و برای عموم مسلمانان است . به روایات زیر دقت کنید :

رسول خدا (ص) طی حدیثی فرمودند : ((المسجد بیت کل مؤمن)) . ((۷۸)) ((مسجد خانه هر مؤمنی است)) . آن حضرت در حدیث دیگری مسجد را خانه همه متقین و پرهیزکاران دانسته و فرموده است : ((ان المساجد بیوت المتقین)) . ((۷۹)) ((مساجد خانه های پرهیزکاران است)) . حضرت علی (ع) در مورد همسایه مسجد فرموده است : ((لا صلاة لجار المسجد الا ان يكون له عذر او به علة ، فقيل : و من جار المسجد يا امير المؤمنين ؟ قال : من سمع النداء)) . ((۸۰)) ((نماز همسایه مسجد - در خانه - نماز کامل و تمام نیست جز این که عذری داشته باشد . از امیرالمؤمنین (ع) سؤال شد که همسایه مسجد چه کسی است ؟ فرمود : کسی که صدای اذان را بشنود)) . لذا، روایاتی که با کلمه ((من)) ، ((متقین)) ، ((مؤمن)) و امثال این واژه ها شروع شده دلالت بر عموم می کند . به انضمام روایاتی که می گویند اگر زنان جهت رفتن به مسجد اجازه و اذن خواستند آنان را محروم نکنید . رسول خدا (ص) فرمود : ((اذا استاءذنت اءحدكم امراء ته الى المسجد فلا يمنعها)) . ((۸۱)) ((هرگاه همسر یکی از شما برای رفتن به مسجد، اذن خواست نباید مانع وی شوید)) . ((۸۲)) اینگونه روایات باعث شده که بعضی از فقها در مورد افضل بودن نماز در خانه نسبت به نماز در مسجد برای زنان تردید نمایند . حضرت امام خمینی (قدس) در این باره فرموده است : ((اگر (زنان) بتوانند کاملاً خود را از نامحرم حفظ کنند بهتر است در مسجد نماز بخوانند)) . ((۸۳)) و یا حضرت آیه الله مکارم شیرازی می گویند : ((برای زن ها بهتر آن است که نماز را در خانه بخوانند ولی اگر خود را از نامحرم به خوبی حفظ کنند بهتر است در مسجد بخوانند)) . ((۸۴)) هم چنین شهید در درس می گوید : ((يستحب للنساء الاختلاف اليها كالرجال و ان كان البيت اءفضل)) . ((۸۵)) ((رفتن به مسجد برای زنان مستحب است مانند مردان ، گر چه خانه بهتر است)) . صاحب مفتاح الكرامه بعد از نقل اقوال در این زمینه می گوید : ((و من تتبع مباحث الجماعة والاقوات و مباحث الحيض والاستحاضة و غيرها، ظهر له ان الاصحاح قائلون بشرعية اتيان المساجد للنساء فينبغي التامل في محل النزاع)) . ((۸۶)) ((کسی که مباحث احکام جماعت و اوقات و مباحث حیض و استحاضه و غیره را تتبع کند روشن می شود که اصحاب قائل به شرعیت رفتن زنان به مساجد هستند لذا سزاوار است در محل نزاع تامل شود)) . ((۸۷)) ۵- حضور زنان در مسجد، احیای شعائر الهی . از آنجایی که مسجد یکی از علائم و شعائر دین مقدس اسلام شمرده می شود ائمه اطهار (ع) تاءکید و تشویق فوق العاده ای نسبت به رفت و آمد به مساجد و حضور مستمر در آن کرده اند . چون بزرگداشت شعائر آسمانی و گرامی داشتن آیین دینی نشانه دین داری و پای بندی به مقدسات آن است . و این مطلبی است که شامل بسیاری از باورهای دینی می شود که از آن دسته است مسجد و روزه داری و روزهای ویژه ای مانند عیدها و جز آن که امام خمینی آن ها را ((یوم الله)) می خوانند : حضرت امام خمینی (قدس) کرامت و برتری این اماکن را این گونه بیان می کنند : ((در شرع مقدس اسلام بسیار سفارش شده است که نماز را در مسجد بخوانند و بهتر از همه مسجدها، مسجدالحرام است و بعد از آن مسجد پیغمبر (ص) و بعد مسجد کوفه و بعد از آن مسجد بیت المقدس و بعد از مسجد بیت المقدس ، مسجد جامع هر شهر و بعد از آن ، مسجد محله و بعد از مسجد محله ، مسجد بازار است)) . ((۸۸)) مسجد به فرموده رسول گرامی اسلام (ص) خانه خدا، ((۸۹)) انوار الهی ، ((۹۰)) جایگاه پیامبران ((۹۱)) و نیز بوستان بهشتی (ع) شمرده شده است ، بهترین مصادق شعائر الهی است . ارج نهادن به این شعائر به فرموده قرآن نشان دهنده

پرهیزگاری است. ((و من يعظم شعائر الله فانها من تقوى القلوب)). ((۹۲)) (و هر کس شعائر الهی را بزرگ دارد، این کار نشانه تقوای دلهاست)). به همین خاطر است که خداوند در قرآن کریم جلوگیری کردن از یاد خدا در مسجد را ظلم شمرده و فرموده است: ((و من اظلم ممن منع مساجد الله ان يذكر فيها اسمه و سعی فی خرابها...)). ((۹۳)) (چه کسی ظالم تر و ستم کارتر از آن که از بردن نام خدا در مسجد جلوگیری کند و در خراب کردن آن سعی و کوشش کند)). ((۹۴)) علاوه بر این که احترام به مسجد نشان از تقوا است و بازداشتن از ذکر خدا ستم گری شمرده شده، اگر کسی به مسجد احترام هم نکند، یعنی لفظی که حاکی از سبک شمردن مسجد باشد، بر زبان براند، به نظر امام صادق (ع) ملعون است. ((ملعون، ملعون، من لم یوقر المسجد)). ((۹۵)) و هم چنین شکستن حرمت مسجد از گناهان کبیره است. چون مکانی که شعائر الهی و از محرمات دینی محسوب می شود احترام و حرمت آن واجب است. شهید محراب حضرت آیه الله دستغیب در کتاب ((گناهان کبیره)) تحت عنوان ((هتک مساجد)) آورده است: ((هر مکانی که بوسیله مسلمان و به نام مسجد بنا شود، شیعه باشد یا از سایر فرقه های اسلامی، رعایت حرمت آن واجب و اهانت و هتک آن، مانند خراب کردن یا آلوده ساختن آن به نجاست، گناه کبیره است نزد هر دین داری، به طوری که نزدش بدیهی است که مسجد به حضرت آفریدگار نسبت دارد. و ان المساجد لله)) ((۹۶)) و اهانت به آن اهانت به خدا است. ((۹۷)) بر این اساس، حضور زنان در مساجد برای انجام فرایض دینی مصداق تعظیم و بزرگداشت مساجد است و محروم کردن آنان از این فیض بزرگ یکی از اقسام هتک و بی احترامی است و در نوع خود بزرگ ترین ستم است.

پی نوشتها

- ۱- وسائل ۵: ۳۴/۹۵۲۱. ۲- وسائل ۲: ۸۱۷/۳۲۲۷. ۳- تحریر وسیله ۱: ۴۸۷-۴۸۵. ۴- صحیح بخاری ۷: ۴۳. ۵- وسائل ۱: ۳۷۶. ۶- ((و كذلك جعلناكم امة وسطا)) بقره ۲: ۱۴۳. ۷- وسائل ۳: ۴۸۲/۶۳۲۷. ۸- در مورد ثواب رفتن به مسجد، رجوع شود به کتاب ((مسجد در آیین قرآن و روایات)) اثر ۹- نور ۲۴: ۳۰-۳۱. ۱۰- احزاب ۳۳: ۵۹. ۱۱- وسائل ۳: ۸۶، بحار ۷۷: ۸۶. ۱۲- صحیح بخاری ۲: ۴۰۸/۸۲۳. ۱۳- صحیح بخاری ۲: ۴۰۷/۸۱۸. ۱۴- اللؤلؤ والمرجان ۱: ۱۳۷/باب ۴۰. ۱۵- اعراف ۷: ۳۱. ۱۶- عروه الوثقی ۱: ۴۲۶. ۱۷- مجمع البیان ۱: ۴۱۲. ۱۸- صحیح مسلم ۴: ۱۶۲. ۱۹- سنن ابی داود ۱: ۱۵۶/۵۷۱. ۲۰- سنن ابی داود ۱: ۵۷۱. ۲۱- کافی ۵: ۵۱۸. ۲۲- سنن ابی داود ۲: ۶۵۸. ۲۳- عروه الوثقی، طباطبائی، سیدمحمد کاظم، مؤسسه الاعلمی، بیروت، ص ۶۰۷، کتاب النکاح، ۲۴- احزاب ۳۳: ۳۲. ۲۵- تحف العقول، ص ۲۵. ۲۶- وسائل ۳: ۵۰۷. ۲۷- وسائل ۳: ۴۹۳. ۲۸- ان بیوتی فی الارض المساجد. (وسائل ۳: ۵۵۷/۱). ۲۹- المساجد انوار الله. (مستدرک وسائل ۲۰/۴۴۸/۳). ۳۰- المساجد سوق من الاسواق الخرة. (مستدرک وسائل ۱۴/۳۶۱/۳). ۳۱- نور ۲۴: ۳۶. ۳۲- جن ۷۲: ۱۸. ۳۳- مجمع البیان ۵: ۳۷۲. ۳۴- اعراف ۲۹: ۷. ۳۵- بحار ۷۷: ۸۶، وسائل ۳: ۸۶. ۳۶- وسائل ۳: ۴۹۲/۶۳۶۲. ۳۷- وسائل ۳: ۴۸۰/۶۳۲۱، من لایحضره الفقیه ۱۳/۲۳۷/۱. ۳۸- رساله توضیح المسائل، آیه الله مکارم شیرازی، مساءله ۸۱۷. ۳۹- وسائل ۳: ۴۸۱/۶۳۲۲. ۴۰- وسائل ۳: ۴۸۱/۶۳۲۲. ۴۱- وسائل ۳: ۴۸۲/۶۳۲۷. ۴۲- ((و نحن اقرب الیه من جبل الوریث)) (ق ۱۶: ۵۰). ۴۳- داستانها و پندها، ج ۹، ص ۵۸. ۴۴- وسائل ۳: ۴۸۰/۶۳۱، من لایحضره الفقیه / ۲۳۷/۷۱۳. ۴۵- وسائل ۴: ۱۱۱۶/۸۷۴۸. ۴۶- وسایل شیعه، و شیخ حر عاملی، ج ۴، ص ۱۱۴۳، حدیث ۸۸۵۸، باب ۳۸ از ابواب دعا. ۴۷- اصول کافی، باب اجتماع در دعا، ح ۳. ۴۸- وسائل ۵: ۴۷/۱۱۰۷۱. ۴۹- المسند الجامع ۶: ۲۲۷/۴۲۶۹. ۵۰- وسائل ۵: ۴۱۳/۱۰۸۵۸ و ۱۰۸۶۱. ۵۱- احزاب ۳۳: ۵۹. ۵۲- تبیان ۸: ۳۶۱. ۵۳- مجمع البیان ۴: ۳۷۰. ۵۴- سنن ابی داود ۱: ۱۵۵/۵۶۵ و ۵۶۶ و ۵۶۷. ۵۵- همان، حدیث ۵۶۸. ۵۶- کنز العمال ۱۱: ۶۷۷/۲۰۸۷۲. ۵۷- همان، حدیث ۲۰۸۷۳. ۵۸- صحیح بخاری ۲: ۴۰۶/باب ۵۵۵ و ۵۵۸، صحیح مسلم ۴: ۱۶۱. ۵۹- صحیح مسلم ۴: ۱۶۱. ۶۰- وسائل ۵: ۲۳۷/۶۴۳۵، بحار ۸۰: ۳۷۱/۳۱. ۶۱- من لایحضره الفقیه ۱: ۳۷۴/۱۰۸۸. ۶۲- وسائل ۵: ۲۳۷/۶۴۳۲ و ۶۴۳۴، من لایحضره الفقیه ۱: ۲۳۸/۷۱۸، بحار

- ۸۰: ۳۷۱/۳۲ . ۶۳- وسائل ۵: ۲۳۶/۶۴۳۱, من لا يحضره الفقيه ۱: ۳۹۷/۱۱۷۹ . ۶۴- اعلام الساجد باءحكام المساجد, ص ۳۰۹ . ۶۵- بحار ۸۵: ۱۲۶/۳ . ۶۶- مفتاح الكرامه , ج ۲ ص ۲۲۸-۲۲۹ . ۶۷- لمعه ۱: ۶۳ . ۶۸- عروة الوثقى ۱: ۴۲۶ . ۶۹- تحرير الوسيله ۱: ۱۵۲ . ۷۰- احزاب ۳۳: ۳۳ . ۷۱- احزاب ۳۳: ۵۹ . ۷۲- رساله توضيح المسائل , مساءله ۸۹۴ . ۷۳- روضه المتقين فى شرح من لا يحضره الفقيه , محمد تقى مجلسى , ج ۲ , ص ۱۰۷ . ۷۴- وسائل ۱: ۷۶/۲۴۳ . علل مشاهده شود . ۷۵- احزاب ۳۳: ۵۹ . ۷۶- مجمع البيان ۴: ۳۷۰ , تفسير قمى ذيل آيه شريفه . ۷۷- رجوع شود به كتاب ((مساءله حجاب)), مطهرى , مرتضى , صفحات ۴۵-۵۰ . ۷۸- كنز العمال ۷: ۶۵۰/۲۰۷۳۶ . ۷۹- كنز العمال ۷: ۶۵۰/۲۰۷۳۷ , مستدرک وسائل ۳: ۳۵۹ و ۵۵۴ . ۸۰- بحار ۸۳: ۳۷۹ . ۸۱- صحيح بخارى ۲: ۴۰۶ / باب ۵۵۵ و ۵۵۸ , صحيح مسلم ۴: ۱۶۱ . ۸۲- در اين زمينه رجوع شود به بحث ((حكم اجازة خواستن زنان جهت رفتن به مسجد)). ۸۳- رساله توضيح المسائل , مساءله ۸۹۳ . ۸۴- رساله توضيح المسائل , مساءله ۸۱۷ . ۸۵- مفتاح الكرامه ۲: ۲۲۸ . ۸۶- مفتاح الكرامه ۲: ۲۲۹ . ۸۷- رساله توضيح المسائل , مساءله ۸۹۳ . ۸۸- رساله توضيح المسائل , مساءله ۸۹۳ . ۸۹- ((ان بيوتى فى الارض المساجد)) وسايل ۱: ۲۶۸ . ۹۰- ((المساجد انوار الله)). كنز العمال ۷: ۴۴۸ , مستدرک وسائل ۳: ۴۴۷ . ۹۱- ((المساجد مجالس الانبياء)) مستدرک وسائل ۳: ۳۱۳ و ۳۵۹ . ۹۲- حج ۲۲: ۳۲ . ۹۳- بقره ۲: ۱۱۴ . ۹۴- رجوع شود به كتاب ((مسجد در آيينه قرآن و روايات)) اثر نگارنده , ص ۱۶-۲۱ . ۹۵- جامع الاحاديث ۴: ۴۵۲ . ۹۶- جن ۷۲: ۱۸ . ۹۷- گناهان كبيره ۲: ۴۱۴ .